

Lunds universitet

Institutionen för kommunikation och medier

Kandidatuppsats i retorik, 15 hp

Erik Lundin

Omgiven av retorik
- en pragmadialektisk analys av debatten kring Thomas
Erikson och *Omgiven av idioter*

Handledare: Mika Hietanen

Examinator: Tommy Bruhn

VT 2021

Abstract

Boken *Omgiven av idioter* och DISA/DISC-modellen som ligger till grund för boken har väckt stor debatt i Sverige. Samtidigt som personlighetstester baserade på modellen har stor spridning anklagas den för att sakna vetenskapligt stöd. I den här uppsatsen gör jag en pragmadialektisk analys av debatten kring modellens vetenskaplighet. Jag analyserar dels hur Thomas Erikson, författaren till *Omgiven av idioter* och DISA/DISC-modellens mest välkända förespråkare i Sverige, argumenterar i boken. Utöver det analyserar jag även kritiken som riktats mot Erikson och Eriksons svar på kritiken. I analysen visar jag att Erikson som svar på kritiken gör avkall på påståendet att DISA/DISC-modellen är vetenskapligt belagd, och att han istället argumenterar för att modellen fungerar utifrån sin personliga erfarenhet av att använda den. Detta skiljer sig från hur pseudovetenskapliga teorier vanligtvis förespråkas.

Nyckelord: Retorik, Argumentationsanalys, Pragmadialektik, "Omgiven av idioter", DISA/DISC.

Innehåll

1. INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	5
1.3 Tidigare forskning	6
1.4 Material.....	8
1.5 Teori och metod.....	10
1.6 Tillvägagångssätt	13
2. ANALYS.....	13
2.1 Argumentationssituationen.....	13
2.2 Hur argumenterar Erikson i <i>Omgiven av idioter</i> ?	14
2.3 Kritiken mot <i>Omgiven av idioter</i>	22
2.3 Erikson bemöter kritiken.	29
2.4 Evaluering.....	35
3. Diskussion	40
Käll- och litteraturförteckning.....	44

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

”Så blir det när två röda personer hamnar i samma arbetsgrupp.” En av mina kurskamrater på psykologprogrammet berättade att detta var svaret hon fick från sin mamma när hon berättade om en konflikt i ett grupparbete. Min kurskamrat hade blivit bestört över kommentaren och upprört föreläst för sin mamma om varför ”färg-teorin” inte är en bra teori och riskerna med att använda den på det sättet.

Färg-teorin ifråga är DISA-modellen, eller DISC som den heter på engelska.¹ DISA-modellen är en personlighetsteori som delar in människor i fyra kategorier, röd, gul, grön och blå.² Dessa kategorier kännetecknas av olika egenskaper, där exempelvis en röd person beskrivs som ambitiös och tävlingsinriktad.³ Enligt förespråkarna för DISA-modellen kan det vara värdefullt att använda sig den här typen av kategoriseringar för att hjälpa oss förstå andra människor och oss själva, samt för att underlätta kommunikation.⁴ Enligt kritikerna är den ”ren pseudovetenskap och grova psykologiska förenklingar”.⁵ DISA-modellen bygger nämligen på utdaterad forskning och saknar vetenskapligt stöd.⁶

Trots detta är modellen populär i Sverige, och en stor anledning till detta är Thomas Eriksons bok *Omgiven av idioter*⁷ som beskriver modellen. Boken har, i alla fall om man ska tro dess framsida, sålts i mer än 850 000 exemplar.⁸ Erikson har med boken också gett upphov till mycket kontrovers. I juli 2018 publicerades en artikel skriven av Madelene Pollnow i magasinet *Filter* med namnet ”Omgiven av idioti”⁹ om Eriksons framgångar med boken och bristen på vetenskapligt stöd. Detta blev startskottet på en debatt där Erikson blev utnämnd

¹ ”Våra verktyg,” Institutet för Personlig Utveckling (IPU), hämtad 19/3 2021, <https://www.ipu1973.se/index.1055-1.html>

² IPU, ”Våra verktyg.”

³ ”DISC är ett personlighetstest som beskrivs med färger,” Discanalys, hämtad 19/3 2021, <https://discanalys.com/personlighetstest-farger/>

⁴ IPU, ”Våra verktyg.”

⁵ ”Årets förvillare 2018,” Vetenskap och Folkbildning (VoF), hämtad 19/3 2021, <https://www.vof.se/utmarkelser/tidigare-utmarkelser/arets-forvillare-2018/>

⁶ Alexandra Andersson, ”Psykologernas kritik mot ’Omgiven av idioter,’” *Expressen*, 29/7, 2018; Dan Katz, ”Om 2018 års pris till ’årets förvillare,’” *Folkvett*, 2019:1.

⁷ Thomas Erikson, *Omgiven av idioter* (Stockholm: Månipocket, 2018).

⁸ Erikson, *Omgiven av idioter*, omslag.

⁹ Madelene Pollnow, ”Omgiven av idioti,” *Filter*, 16/7, 2018.

till ”Årets förvillare 2018” av föreningen Vetenskap och Folkbildning.¹⁰ Erikson skrev ett svar till Pollnows artikel och gav sig även in i debatt med ett par andra skribenter.¹¹

Kontroversen slutade dock inte där, året senare blev nämligen Region Halland, Region Östergötland, Region Västernorrland och Region Götalandsregionen utnämnda till ”Årets förvillare” av Vetenskap och Folkbildning för att de hade köpt in utbildningar som bygger på DISA-modellen för miljontals kronor bekostade av skattepengar.¹² Erikson har sedermera tagit avstånd från sina påståenden om att DISA-modellen skulle vara vetenskapligt belagd, men har författat fem böcker¹³ som bygger på teorin och är fortsatt aktiv som föreläsare och utbildare om modellen.¹⁴

Kontroversen är kanske en ganska ovanlig företeelse, men fenomenen som ligger till grund för den är det inte. Pseudovetenskapliga teorier finns inom flera olika områden och kan ha stora effekter i samhället. Allt från vaccinnmotstånd till alternativmedicin och vetenskapligt ogrundade personlighetstest har en konkret inverkan på människors liv. Idag är det kanske mest aktuellt med vaccinnmotstånd i samband med Covid-19-pandemin¹⁵, men även DISA-modellens tester skulle kunna ha negativ inverkan på människors liv i och med att vissa individer på felaktiga grunder kan tänkas tillskrivas oföränderliga och negativa egenskaper.¹⁶

1.2 Syfte och frågeställning

Thomas Erikson och debatten kring *Omgiven av idioter* kan alltså ses som ett exempel på en debatt om vetenskaplighet. Eftersom DISA-modellen i denna debatt både har blivit framförd, kritiserad och försvarad mot kritik ger debatten ett material i vilket man kan undersöka frågor kring hur pseudovetenskapliga teorier framförs och försvaras.

¹⁰ VoF, ”Årets förvillare 2018.”

¹¹ Thomas Erikson, ”Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018,” Surroundedbyidiots, hämtad 19/3 2021, <https://www.surroundedbyidiots.com/sv/2018/med-anledning-av-publicering-i-magasinet-filter-2018/>; Thomas Erikson, ”Jag vill uppmuntra folk att tänka själva,” *Expressen*, 20/12, 2019.

¹² ”Årets förvillare 2019,” VoF, hämtad 19/3 2021, <https://www.vof.se/utmarkelser/tidigare-utmarkelser/arets-forvillare-2019/>

¹³ ”Books”, Surroundedbyidiots, hämtad 12/4 2021, <https://www.surroundedbyidiots.com/en/books/>

¹⁴ Kristina Lindh, ”Omgiven av ovetenskapliga teorier,” *Svenska Dagbladet Kultur*, 26/4, 2020.

¹⁵ Peter J. Hotez, ”Anti-science kills: From Soviet embrace of pseudoscience to accelerated attacks on US biomedicine,” *PLoS Biology*, 19(1), 2021.

¹⁶ Katz, ”Om 2018 års pris till ’årets förvillare.’”

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur pseudovetenskapliga idéer framförs för att få legitimitet. Hur argumenterar förespråkare för pseudovetenskapliga teorier för att deras teorier är valida? Vilka retoriska strategier använder de för att övertyga om att teorierna är korrekta? Och hur bemöter de kritiken om att sakna vetenskapligt stöd?

Jag tänker mig här att pseudovetenskapliga teorier inte kan falla tillbaka på samma typ av empirisk bevisföring som vetenskapliga teorier gör för skapa legitimitet. Det ställs alltså större krav på retoriska strategier för att kompensera för bristen på empiri och det *ethos* som det medför att ha forskningen på sin sida. Eftersom pseudovetenskapliga teorier är mer beroende av retoriska aspekter för att bli framgångsrika blir det därför av intresse att undersöka vilka retoriska strategier som används för att positionera sig gentemot vetenskapligt etablerade teorier.

1.3 Tidigare forskning

Det finns olika modeller för hur man ska förstå pseudovetenskap och vilka retoriska strategier som används för att framföra pseudovetenskapliga teorier. Jag har här valt att lyfta två modeller som jag hittat för detta och en artikel som lyfter empirisk forskning kring hur man bemöter vetenskapsförnekare för att minska deras övertygande effekt i debatter. Bara den sista modellen nämner just retorik, men jag anser att det finns skäl att tolka även den första som att den har retoriskt innehåll. Även om den första modellen är tänkt som ett svar på frågan om hur man skiljer vetenskap från pseudovetenskap lägger den fram konkreta strategier som kan användas av pseudovetenskaps-företrädare när de kommunicerar om sin teori för att få den att framstå som vetenskaplig.¹⁷ Den empiriskt inriktade artikeln är i sin tur skriven inom fältet psykologi, men eftersom den behandlar effekterna av att tillämpa specifika retoriska strategier i en debattkontext anser jag att även den har ett retoriskt innehåll.

En modell som fokuserar på den som framför pseudovetenskap är Derksens modell som beskrivs i "The seven sins of pseudoscience". Det som särpräglar pseudovetenskap är att företrädaren försöker framstå som vetenskaplig, utan att leva upp till de krav som vetenskaplighet ställer. Denna modell ställer upp sju strategier som används av den som företräder en pseudovetenskaplig teori. Ingen av de sju strategierna är en nödvändig del för att

¹⁷A.A. Derksen, "The seven sins of pseudoscience," *Journal for General Philosophy of Science* 24(1).

något ska betecknas som pseudovetenskapligt, men enligt Derksen är de sju kriterierna tillräckliga för att något ska betecknas som pseudovetenskapligt om alla återfinns. Det första kriteriet är en brist på acceptabel evidens, och innebär att företrädaren för teorin försöker hävda att teorin är vetenskaplig trots att det inte finns tillräcklig empiri för att stötta detta. Det andra kriteriet är att teorin ”immuniseras” mot kritik, vilket innebär att företrädaren kan ge en *ad hoc* bortförklaring mot all kritik som framförs mot teorin. Det tredje kriteriet är att företrädaren för teorin tillskriver mening till vad som eventuellt bättre förklaras som ett osannolikt sammanträffande. Fjärde kriteriet är att teorin bygger på en metod som kan ge upphov till de resultat företrädaren för teorin vill att de ska ge upphov till. Femte kriteriet är att företrädaren hävdar att endast de som har insikt i teorin kan ha auktoritet att uttala sig om den. Sjätte kriteriet är att företrädaren för teorin anser att teorin kan förklara alla fenomen inom det område den är tänkt att förklara, det finns alltså inget som inte kan förklaras av teorin. Slutligen består det sjunde kriteriet av att teorin ges för stort förklaringsvärde, företrädaren för teorin hävdar att teorin kan förklara saker som det egentligen inte finns anledning att tro att den kan.¹⁸

En uppsättning empiriska studier av Schmid och Betsch undersöker vilka strategier som har effekt för att minska övertygelsekraften hos pseudovetenskapliga teorier som framförs i debatter på tv. I ett experiment fick försökspersoner se en intervju med en ”vetenskapsförnekare”, alltså någon som framförde en ståndpunkt som strider mot vetenskapligt konsensus. Efter detta blev försökspersonerna slumpmässigt indelade i olika grupper som fick olika uppföljande interventioner. Vissa fick se en förespråkare för den vetenskapligt accepterade positionen argumentera emot det vetenskapsförnekaren sagt, antingen genom att lägga fram vad vetenskapen visat är fallet, genom att peka ut bristerna i vetenskapsförnekarens position eller genom att göra båda sakerna. Resultaten visade att det övertygelsen om att vetenskapsförnekarens position är sann minskade de fall där någon som förespråkade den vetenskapliga positionen fanns, oavsett om de la fram den vetenskapliga positionen, underminerade den vetenskapsförnekande positionen eller gjorde bådadera.¹⁹

Sean B. Carroll har i en artikel i *Scientific American* lagt fram en så kallad ”Denialist playbook” med sex retoriska strategier han hävdar är återkommande i olika typer av

¹⁸ Derksen, “The seven sins of pseudoscience.”

¹⁹ P. Schmid och C Betsch, “Effective strategies for rebutting science denialism in public discussions,” *Nature Human Behaviour*, 3(9).

vetenskapsförnekande. Den första av dessa är att väcka tvivel mot den vetenskapliga positionen genom att ifrågasätta specifika påståenden eller argument. Andra strategin är att ifrågasätta forskarnas motiv och integritet. Tredje strategin är att lyfta de forskare inom fältet som inte håller med konsensus och på så sätt få det att verka som att det råder större oenighet i frågan än vad det faktiskt gör. Fjärde strategin är att överdriva den eventuella skadan som den vetenskapliga positionen skulle kunna orsaka om den genomdrevs, exempelvis hävda att vacciner är farliga trots att risken med att ta ett vaccin oftast är extremt liten. Den femte strategin är att lyfta personlig frihet och att det måste vara upp till individen att göra ett informerat val om huruvida de ska tro på den vetenskapliga positionen eller inte. Den sjätte och sista strategin är att avfärda vissa argument med hänvisning till att de är oförenliga med ett för vetenskapsförnekaren grundläggande antagande om hur världen fungerar.²⁰

1.4 Material

Materialet jag har använt mig av i min analys består av Thomas Eriksons bok *Omgiven av idioter*, Madelene Pollnows artikel "Omgiven av idioti", sex opinionstexter publicerade i svenska nyhetstidningar samt en text av Thomas Erikson publicerad på bokens hemsida som svar till Pollnows artikel. *Omgiven av idioter*, Pollnows artikel samt texten på bokens hemsida har valts ut baserat på ostrukturerat letande och följande av diverse hänvisningar i texter som verkat intressanta. Debattartiklarna i svenska nyhetstidningar har valts ut efter en sökning med verktyget *Retriever*. Sökningen i *Retriever* har gjorts med termerna "Omgiven av idioter"²¹ mellan datumen 2010-01-01 till 2021-03-14. Jag har även valt att begränsa sökningen till tryckt media i form av Aftonbladet, Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Expressen och Filter²² samt Webbaserat innehåll i form av Dagens Nyheter – Login, Expressen, Svenska Dagbladet och Aftonbladet. Denna sökning har gett 155 resultat. Dessa har sedan översiktligt ögnats igenom och de artiklar som varit debattartiklar om *Omgiven av idioter* eller DISA-modellen har valts ut för närmare läsning. Detta har resulterat i de 6 opinionstexter jag refererar till i analysen. Texterna är publicerade mellan den 16/7 2018 och den 27/12 2019, med ett glapp mellan den 4/1 2019 och den 18/12 2019. Detta speglar sannolikt att debatten

²⁰ Sean B. Carroll, "The Denialist playbook," *Scientific American*, 8/11, 2020.

²¹ Alltså med citattecken inkluderade för att söka på den exakta frasen.

²² Filter togs här med eftersom den offentliga debatten verkar ha startat med Pollnows artikel i magasinet och jag tänkte att de kanske hade gjort någon uppföljande text om frågan.

fördes i två omgångar, en i samband med Pollnows artikel och en omgång då den återaktualiserades i och med VoFs utnämning av ”Årets förvillare 2019”.

Jag har i analysen använt mig av en senare utgåva av *Omgiven av idioter*. Detta var inget medvetet ställningstagande, men jag upptäckte under arbetets gång att det eventuellt finns skillnader mellan olika upplagor av boken som är relevanta för den här uppsatsen. Dels skriver Erikson själv att han ”jobbar kontinuerligt tillsammans med förlaget för att uppdatera inlagan i takt med att ny fakta tillkommer”²³ och dels beskriver Lindh att ”I senare upplagor av ’Omgiven av idioter’ har han reviderat innehållet. Eventuella anspråk på vetenskaplighet är borta.”²⁴. Jag har haft svårt att avgöra vilken upplaga jag har använt mig av, det står nämligen ingenting om varken upplaga eller utgivningsår i själva boken. Efter att ha sökt på bokens ISBN-nummer²⁵ på LIBRIS²⁶ får jag upp att det antingen är en utgåva från 2017 eller en nyutgåva från 2018. Eftersom antalet sidor stämmer överens med nyutgåvan från 2018, men inte med utgåvan från 2017 har jag slutit mig till att det inte är den från 2017. Om man söker på bokens titel på LIBRIS kan man få upp en annan variant från 2018 där framsidan säger att ”450 000 läsare kan inte ha fel! – Idioter finns överallt!”, på nyutgåvan från 2018 som stämmer överens med ISBN-numret finns det dock ingen bild på framsidan. På den bok jag använt mig av finns en liknande text på framsidan där det står ”850 000 läsare kan inte ha fel! – Idioter finns överallt!”. Jag tänker mig därför att boken jag använt mig av rimligtvis inte kan vara från innan 2018. Eftersom jag inte lyckats hitta någon upplaga som är nyare än nyutgåvan från 2018 har jag därför fått utgå från att det är den jag använt mig av.

Anledningen till att detta är viktigt är att boken eventuellt reviderats för att bemöta kritiken, och därför också i de senare utgåvorna får ses som en del av den pågående debatten och inte bara någon slags startposition från vilken debatten utgår. Jag vet inte när 2018 boken är utgiven, men är det innan Pollnows artikel publicerades i juli kan revideringarna rimligtvis inte ses som ett svar på den offentliga kritik Erikson har fått. I så fall är det dock tänkbart att han har gjort ändringar utifrån kritik han har fått innan frågan nådde offentligheten. Är boken utgiven senare under 2018 skulle det kunna vara så att vissa revideringar gjorts till följd av den offentliga kritiken.

²³ Erikson, ”Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018.”

²⁴ Lindh, ”Omgiven av ovetenskapliga teorier.”

²⁵ Bokens ISBN-nummer är 978-91-37-15251-6

²⁶ Kungliga bibliotekets nationella bibliotekssystem, Libris.kb.se

Efter att ha upptäckt detta problem gjorde jag även en översiktlig läsning av en tidigare upplaga av boken från 2014. Jag jämförde där de delar av texten där Erikson hade uttalat sig om vetenskaplighet i min senare upplaga med motsvarande stycken i den tidigare upplagan. Det jag kunde se av det var att de två upplagorna i det stora hela var väldigt lika. Den skillnad jag hittade var att det i den nyare upplagan fanns med ett förord till boken där Erikson poängterar att DISA-modellen är en modell bland andra och att ingen modell förklarar mänskligt beteende i sin helhet.²⁷ Övriga stycken i brödtexten där Erikson nämnt vetenskap eller DISA-modellens vetenskapliga grund har vad jag sett varit identiska med den tidigare utgåvan. Det kan eventuellt finnas fler kommentarer om modellens vetenskaplighet insprängda i stycken som inte huvudsakligen behandlar den frågan i den äldre upplagan, i så fall har jag mycket väl kunnat missa dessa, men utifrån min översiktliga jämförelse har jag ändå fått intrycket av att upplagorna är väldigt lika varandra. Kritiken som riktats mot Erikson och boken borde alltså stå sig likvärdigt oavsett vilken upplaga man utgår från.

1.5 Teori och metod

För att analysera materialet har jag valt att använda mig den pragmadialektiska teorin och metoden. Anledningen till att jag valt just pragmadialektiken är att jag anser att metoden är användbar både för att belysa hur en viss argumentation ser ut, vilka avsteg den gör från god argumentation och hur retoriska tekniker används för att dölja eller kompensera för dessa avsteg. Det är en metod som jag tror lämpar sig väl för materialet då det i en debatt där vetenskaplighet är en central faktor sannolikt finns en skillnad i kvalitet mellan argumentationens sundhet och det ställs olika krav på den retoriska förmågan hos de båda parterna. Med hjälp av den pragmadialektiska metoden kan jag alltså kartlägga vilka skillnader det finns i kvalitet hos de båda sidornas argumentation samtidigt som jag också undersöker vilka retoriska kvaliteter de använder för att stärka sina positioner.

Pragmadialektiken är en teori om hur argumentation fungerar samt en metod för att analysera och evaluera argumentation.²⁸ I den pragmadialektiska teorin konceptualiserar man

²⁷ Erikson, *Omgiven av idioter* s. 5-6.

²⁸ Jag utgår i denna del av uppsatsen om inte annat nämns från Mika Hietanen, ”Argumentationsanalys för retoriker,” i *Retorisk kritik*, red. O. Fischer, P. Mehrens, J. Viklund (Ödåkra: Retorikförlaget, 2014), s. 35-51.

argumentation som en verbal, social och rationell aktivitet som ämnar att övertyga en förnuftig meningsmotståndare med hjälp av argument. Detta innebär att argumentation är en typ av handling och har ett specifikt mål i att nå samstämmighet mellan de involverade parterna. Argumentationsanalys med hjälp av den pragmadialektiska metoden innebär dels en undersökning av argumenten och deras kvalitet och dels en undersökning av de retoriska strategier som används av parterna för att framstå som övertygande. En viktig aspekt av detta är också att genomlysna de delar av argumentationen som hindrar parterna från att nå samstämmighet.

En pragmadialektisk analys inleds med en beskrivning av argumentationssituationen. I beskrivningen av argumentationssituationen undersöker man vem som är *protagonist*, och alltså är den som lägger fram en ståndpunkt, och vem som är *antagonist*, och alltså är den som kritiserar ståndpunkten. Även den kontext i vilken argumentationen befinner sig i form av *tid*, *plats*, *språk*, *genre* och *retoriskt genus* bör beskrivas. Man undersöker också *förutsättningar på högre nivå*, dvs om det finns en relation mellan parterna i argumentationen som kan påverka, exempelvis om den ene är den andres chef.

Efter att ha beskrivit argumentationssituationen går man vidare till att analysera argumentationsfaser och utgångspunkterna i argumentationen. I den pragmadialektiska teorin delas argumentation in i fyra faser, *konfrontationsfas*, *inledningsfas*, *argumentationsfas* och *avslutningsfas*.²⁹ Faserna förstås här inte som faktiska på varandra följande delar i den konkreta argumentationen som undersöks utan är snarare en modell utifrån vilken man kan undersöka argumentationen. I *konfrontationsfasen* klargörs att det faktiskt rör sig om en meningsskiljaktighet och vad denna meningsskiljaktighet består i. I *inledningsfasen* sätts reglerna för argumentationen och de olika rollerna fördelas. I *argumentationsfasen* framförs de båda sidornas argument och motargument. I *avslutningsfasen* avgörs vilken sida som vunnit debatten och den förlorande sidan ändrar i idealfallet åsikt i frågan. När det kommer till förutsättningar undersöker man *materiella utgångspunkter* och *formella utgångspunkter*. Med *materiella utgångspunkter* menas vilka beviskällor och yttre omständigheter som tas hänsyn till i argumentationen. De *formella utgångspunkterna* i sin tur består i vilka regler för kommunikation som tas hänsyn till i debatten.

²⁹I beskrivningen av dessa faser har jag utgått från Frans van Eemeren, Rob Grootendorst och Francisca Snoeck Henkemans, *Argumentation : Analysis, Evaluation, Presentation*. (Mahwah: L. Erlbaum Associates, 2002), s. 25.

När man analyserat argumentationsfaserna och utgångspunkterna går man sedan vidare till att analysera parternas argumentationsstruktur. Detta innebär att man identifierar vilka ståndpunkter parterna argumenterar för samt hur deras argument stödjer ståndpunkten. Vissa argument behöver genomgå *transformationer* där man alltså gör avsteg från den exakta formuleringen i analysmaterialet för att visa på implicita premisser i argumentationen eller sälla bort ord som egentligen inte har en argumenterande verkan. Det är dock viktigt att hålla sig så nära materialet som möjligt så att man inte misstolkar det man analyserar. I analysen av argumentationsstruktur kan man även undersöka argument närmre och då ställa upp argumentscheman för specifika argument. När man gör upp ett argumentschema visar man hur argumentationen går från premisserna till ståndpunkten och vilken typ av argument det rör sig om. Det finns tre olika typer argument, *kausala*, *analog* och *symptomatiska*. *Kausala* argument är de argument där argumentet anger en orsaksföljd. *Analog* argument är de argument där argumentet bygger på en jämförelse mellan två saker. *Symptomatiska* argument är slutligen de argument som bygger på att någonting är ett tecken på en viss företeelse.

Efter att ha undersökt argumentationstrukturen går man vidare till att analysera den strategiska manövreringen i materialet. Den strategiska manövreringen består av de retoriska strategier som används för att dölja brister i argumentationens logiska egenskaper och för att maximera övertygningsvärdet. Strategisk manövrering består av tre huvuddelar, bruket av den *topiska potentialen*, beaktandet av *åhörarkraven* och bruket av *presentationstekniker*. Analys av den *topiska potentialen* innebär att man ser vilka *topiker* som lyfts i argumentationen och vilka som lyfts mindre eller inte alls och försöker förstå varför just dessa *topiker* har använts. I analysen av *åhörarkraven* undersöker man hur parterna förhåller sig till publiken och de förväntningar publiken har, samt vilken påverkan parterna försöker få på publiken. Slutligen i analysen av *presentationstekniker* undersöker man vilka stilistiska medel parterna använder för att lägga fram sin argumentation.

När man har genomfört övriga delar går man till över till att evaluera argumentationen. I evalueringen värderar man dels materialet som helhet och dels de viktigaste specifika argumenten. Man avgör alltså i detta steg ifall argumentationen är övertygande eller inte. När man analyserar enskilda argument finns det än en gång tre faktorer man undersöker, om argumenten är *relevanta*, *acceptabla* och *tillräckliga*. Att ett argument är *relevant* innebär att det faktiskt ger stöd åt ståndpunkten som argumenteras för. Är det *acceptabelt* innebär detta

att det består av något som i kontexten faktiskt ses som en giltig grund för argumentation. Att argumentet är *tillräckligt* innebär att argumenten, förutsatt att det är *relevant* och *acceptabelt*, räcker för att visa ståndpunkten. Behövs det ytterligare argument för att argumentationen ska hålla är argumentet alltså inte tillräckligt.

1.6 Tillvägagångssätt

Mitt tillvägagångssätt i den här analysen kommer vara som följande. Först kommer jag att gå igenom argumentationssituationen, argumentationsfaserna och utgångspunkterna för argumentationen. Sedan kommer jag att gå igenom argumentationsstrukturen hos den argumentation som framförs av Erikson i boken *Omgiven av idioter*, samt den strategiska manövrering han gör i boken. Efter detta kommer jag att gå igenom argumentationsstrukturen och den strategiska manövreringen hos Eriksons kritiker. Därefter kommer jag att återvända till Erikson och analysera argumentationsstruktur och strategisk manövrering i hans svar på kritiken. Slutligen kommer jag att evaluera argumentationen hos de båda sidorna.

2. ANALYS

2.1 Argumentationssituationen

Eftersom debatten kring *Omgiven av idioter* blev en debatt först i och med Pollnows artikel "Omgiven av idioti" har jag valt att tolka Eriksons kritiker som protagonister i debatten. Även om Erikson då får ses som antagonist i sammanhanget har jag valt att först analysera hans bok eftersom kritiken riktas mot den. Debatten har ägt rum över en längre tid, Pollnows artikel publicerades den 16/7 2018 och den sista artikel jag tagit med i materialet är från 27/12 2019. Platsen debatten ägt rum i är svenska tidningar och bokens hemsida, och genren är huvudsakligen debattartikel, men också undersökande reportage i fallet med Pollnows artikel och vad som bäst kanske kan ses som blogginlägg när det kommer till Eriksons svar på den. När det kommer till retoriskt genus har jag förstått debatten som att det rör sig om *genus judiciale* då Erikson anklagas för att ha framhävt DISA-modellen som vetenskaplig och sedan försvarar sig från dessa anklagelser. Jag skulle vilja hävda att det finns en skillnad i förutsättningar på högre nivå i och med det faktum att många av kritikerna antingen är psykologer eller hänvisar till psykologer. Detta innebär att det finns en diskrepans

i utbildningsnivå mellan Erikson och hans kritiker, där Erikson är en lekman inom ämnet, om än så framgångsrik, medan de flesta av hans kritiker har etablerade expertroller inom ämnet.

Konfrontationsfasen består i materialet av de passager där det blir tydligt att texterna kritiserar Erikson och *Omgiven av idioter*. Anledningen till att jag tänker så är att Eriksons bok och hans föreläsningar har populariserats under en längre tid utan att bli ifrågasatta. Själva ifrågasättandet av Erikson blir alltså det som bryter *status quo* och debatten.

När det kommer till inledningsfasen tänker jag mig att den i materialet består av de passager där kritikerna nämner Erikson eller hans bok som ett sätt att positionera sig och de passager där Erikson nämner kritiken och kritikerna. När det kommer till materiella utgångspunkter verkar här finnas en skillnad i att Erikson i debatten använder sig både av vetenskaplighet och av personlig erfarenhet i sin argumentation, medan kritikerna nästan uteslutande argumenterar utifrån vetenskaplighet. Kring de formella utgångspunkterna så klargörs aldrig någon gemensam standard, men det antyds i Eriksons kommentarer om personangrepp³⁰ att han anser att kritikerna bryter mot en formell utgångspunkt om att argumentera om sak snarare än person.

Argumentfasen är den största delen av materialet och utvecklas vidare i nästkommande avsnitt.

Slutligen kan man se avslutningsfasen i Eriksons avståndstagande från sina tidigare anspråk på vetenskaplighet. Här är det tydligt att Erikson har tagit till sig kritiken och i viss mån redigerat sin ståndpunkt som följd av detta. Han tar dock inte avstånd till DISA-modellen, vilket gör att det inte finns någon tydlig vinnare i debatten i bemärkelsen att ena parten överger sin position.

2.2 Hur argumenterar Erikson i *Omgiven av idioter*?

³⁰ Erikson ” Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018.”

Jag har tolkat huvudfrågan i debatten som ”Är DISA-modellen en bra modell för att förklara mänskligt beteende?”³¹. Utifrån denna fråga kan Eriksons huvudsakliga tes beskrivas som följande:

1. DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende.

Hur argumenterar då Erikson för att DISA-modellen är en bra modell? Det som förekommer mest genom boken är att han hänvisar till sin långa erfarenhet av att använda modellen. Han inleder exempelvis boken med att skriva

”Den här boken bygger på de erfarenheter jag fått av att under omkring trettio år arbeta med människor i alla möjliga positioner”³²

Jag har därför valt att beskriva Eriksons första argument för huvudtesen som:

1.1. Jag³³ har många års erfarenhet av att använda DISA-modellen och har under de åren sett att den fungerar.

För att argument [1.1.] ska vara giltigt krävs också en implicit premiss som jag formulerat som:

1.1' [Jag är en pålitlig källa till kunskap i den här frågan]

Boken är sedan fylld av anekdoter där Erikson berättar om en viss person han träffat och hur denna har betett sig, med en tydlig fingervisning om vad personen har för färg. Berättelserna är upplagda på ett sätt som gör att det blir väldigt tydligt både för läsaren och för Erikson i den beskrivna situationen vad den beskrivna personen har för färg enligt DISA-modellen. Exempelvis skriver han om en kvinna han coachat som var gul.³⁴ Gula personer har enligt teorin en tendens att ha många projekt igång samtidigt och fokusera mer på att komma med idéer än på att faktiskt utföra dem. Den här kvinnan som Erikson skulle coacha var alltså gul,

³¹ Ursprungligen tänkte jag att huvudfrågan skulle vara ”Är DISA-modellen vetenskapligt belagd”, men då Erikson förhåller sig relativt lite till frågan om vetenskaplighet och snarare argumenterar från personlig erfarenhet har jag valt att modifiera frågeställningen.

³² Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 5.

³³ Ordet ”Jag” refererar här och i kommande delar av argumentscheman till Thomas Erikson.

³⁴ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 96.

och som man då hade kunnat vänta sig hade hon svårt att hitta en tid för coachningsmöten för att hennes schema var fullspäckat av andra saker. Kvinnans beteende förklaras med att hon är en gul person, och läsaren får ett exempel på att teorin fungerar. Den här typen av berättelser är återkommande i boken, och jag har utifrån dem valt att formulera ett av Eriksons argument som:

1.1.1. Jag har under mina år av att använda modellen applicerat den på specifika personer och sett att den stämmer väldigt väl in på hur de beter sig.

Enligt Erikson är det dock inte bara han själv som tycker att den här modellen är applicerbar på människor i hans omgivning. Erikson lyfter också att de han föreläst för, samt de som har läst boken, också ”känner igen” människor i sin omgivning i beskrivningarna av de olika personlighetstyperna. Ett kapitel i boken är helt ägnat åt intervjuer med fyra personer som har läst boken och som beskriver hur de haft nytta av den i att de nu förstår människor de träffar i jobbet eller socialt på ett nytt sätt i och med att de lärt sig DISA-modellen.³⁵ Denna typ av anekdoter, där människor som lär sig om modellen och som följd ”inser” hur deras nära och kära fungerar har jag valt att sammanfatta som följande argument:

1.1.2. Jag har under mina år av att föreläsa om DISA-modellen fått många kommentarer från de jag föreläser för om att de känner igen sig själva och människor i sin omgivning utifrån modellen.

Det finns också ett par anekdoter i boken där Erikson berättar om människor som varit skeptiska till modellen. Ett exempel är en kvinna som enligt modellen var blå, och som beskrevs som ”pedantisk” av testet hon hade gjort.³⁶ Kvinnan höll inte alls med om beskrivningen då hon tyckte att hon hade det stökigt hemma och beskrev sedan (på ett för läsaren uppenbart pedantiskt sätt) hur hon kom hem till det stökiga hemmet och sorterade alla skor i hallen och städade upp i köket. Erikson berättar också att han stötte på samma kvinna ett par år senare och att hon då berättade att hon tänkt om och att hon nu insett att beskrivningen passade väldigt väl på henne. Även de som initialt sett är skeptiska till DISA-

³⁵ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 259-282.

³⁶ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 111-112.

modellen blir alltså övertygade förr eller senare om att den är korrekt. Den här typen av anekdoter har jag sammanfattat med följande argument:

1.1.3. De som har varit kritiska till metoden när jag har föreläst om den har sedan insett att den är korrekt.

Som sagt uppfattar jag det som att Erikson i huvudsak lutar sig mot argument [1.1.] i sin argumentation för huvudtesen. Han skriver dock ett kort kapitel om den historiska bakgrunden till DISA-modellen och den vetenskap modellen bygger på.³⁷ Utifrån detta kapitel och ett par spridda kommentarer om den vetenskapliga grunden för testet har jag formulerat ett av Eriksons argument för huvudtesen som:

1.2. DISA-modellen är vetenskapligt underbyggd

Med den medföljande implicita premissen:

1.2' [Om en modell är vetenskapligt underbyggd kan man sluta sig till att den fungerar]

Enligt Erikson bygger DISA-modellen på forskning gjord av William Marston och hänvisar till en specifik text skriven av Marston år 1928 "Emotions of normal people".³⁸ Utifrån Marstons arbete har sedan andra vidareutvecklat teorin till de specifika test som används idag. Det skrivs inte så mycket mer om vilken vidare forskning som gjorts om DISA-modellen, men eftersom Marston och hans text används som en slags garant för att modellen är vetenskapligt grundad har jag utifrån detta stycke formulerat argumentet:

1.2.1. DISA-modellen bygger på gedigna studier.

En annan sak som poängteras av Erikson är just vidareutvecklingen av instrumentet som gjorts sedan Marstons tid.³⁹ Detta lyfts även i en av intervjuerna som finns med i boken, där det framhävs att en styrka för DISA-modellen är att den i och med sin ålder har hunnit forskas på en längre tid. Detta har jag formulerat som:

³⁷ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 251-257.

³⁸ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 255.

³⁹ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 257.

1.2.2. DISA-modellen har haft lång tid på sig att vidareutvecklas.

Erikson skriver också om den historiska bakgrunden till teorin och tar där upp att Hippokrates humoralpatologiska lära om människans temperament.⁴⁰ Enligt denna teori kan människan också delas upp i fyra olika temperament, koleriker, melankoliker, sangviniker och flegmatiker, och dessa kan översättas till de fyra färgerna i DISA-modellen. Utöver Hippokrates nämner Erikson också att Maya-indianerna delade in människor i fyra personlighetskategorier utifrån de fyra elementen, och dessa indelningar kan också översättas till DISA-modellens färger.⁴¹ Att den här typen av kategoriseringar i just fyra olika kategorier med likheter mellan teorierna existerar används som ett sätt att stödja att modellen är allmänmänsklig och beprövad. Utifrån detta har jag formulerat argumentet:

1.2.3. DISA-modellen har likheter med andra historiska teorier så som Hippokrates och Maya-indianernas.

Eriksson har också med stycken i boken där han i någon mån jämför DISA-modellen med andra modeller för att förklara mänskligt beteende. Dessa är formulerade på ett sätt som specifikt verkar bemöta den kritik han har fått för boken, och eventuellt är de något som endast återfinns i senare upplagor av *Omgiven av idioter*. I upplagan av boken som jag använt mig av, men inte i den tidigare upplagan jag undersökte, finns det med stycken som jag sammanfattat som följande argument:

1.3. Andra modeller för att förklara mänskligt beteende är likvärdiga med eller sämre än DISA-modellen

Än en gång med den tillhörande implicita premisen:

1.3' [Det finns ingen modell som är tydligt bättre än andra modeller när det kommer till själva innehållet i modellen]

⁴⁰ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 251-253.

⁴¹ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 253-254.

Till stöd för argumentet [1.3] skriver Erikson ganska kortfattat om att DISA-modellen är pedagogisk och lätt att förstå.⁴² Han skriver också att det finns väldigt många modeller för att förklara mänskligt beteende⁴³, vilket jag i kontexten tolkar som ett försök att antyda att de olika modellerna också är likvärdiga. Slutligen skriver han också att mänskligt beteende är för komplext för att förklaras av en enskild modell.⁴⁴ Han ger alltså ett skäl till att DISA-modellen är bra, nämligen att den är pedagogisk, och två skäl till att andra modeller också kan tänkas vara bristfälliga. Dessa tre punkter har jag benämnt som:

1.3.1 DISA-modellen är pedagogisk.

1.3.2 Det finns väldigt många modeller för att förklara mänskligt beteende.

1.3.3. Mänskligt beteende är för komplext för att förklaras i sin helhet av en enskild modell.

Slutligen poängterar Erikson vid ett par tillfällen i boken det faktum att DISA-modellen är väl använd. Han skriver exempelvis att verktygen som bygger på modellen använts 50 miljoner gånger de senaste 35 åren.⁴⁵ Jag tolkar det som att Erikson försöker lyfta DISA-modellen och de tillhörande verktygen som legitima just i kraft av att HR-industrin använder dem i stor utsträckning och har gjort det under en längre tid. Detta har jag formulerat som följande argument:

1.4 DISA-modellen används i stor utsträckning ute i verksamheter av diverse HR-företag och har blivit använd under en lång tid.

Med tillhörande implicita premisser:

1.4' [Modellen hade inte använts i så stor utsträckning om det inte var en bra modell]

Sammanfattningsvis ser Erikssons argumentation i boken *Omgiven av idioter* ut som följande:

1. DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende

⁴² Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 6.

⁴³ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 5.

⁴⁴ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 6.

⁴⁵ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 257.

1.1. Jag har många års erfarenhet av att använda DISA-modellen och har under de åren sett att den fungerar.

1.1.1. Jag har under mina år av att använda modellen applicerat den på specifika personer och sett att den stämmer väldigt väl in på hur de betar sig.

1.1.2. Jag har under mina år av att föreläsa om DISA-modellen fått många kommentarer från de jag föreläser för om att de känner igen sig själva och människor i sin omgivning utifrån modellen.

1.1.3. De som har varit kritiska till metoden när jag har föreläst om den har sedan insett att den är korrekt.

1.1' [Jag är en pålitlig källa till kunskap i den här frågan]

1.2. DISA-modellen är vetenskapligt underbyggd

1.2.1. DISA-modellen bygger på gedigna studier.

1.2.2. DISA-modellen har haft lång tid på sig att vidareutvecklas.

1.2.3. DISA-modellen har likheter med andra historiska teorier så som Hippokrates och Maya-indianernas.

1.2' [Om en modell är vetenskapligt underbyggd kan man sluta sig till att den fungerar]

1.3. Andra modeller för att förklara mänskligt beteende är likvärdiga med eller sämre än DISA-modellen

1.3.1 DISA-modellen är pedagogisk.

1.3.2 Det finns väldigt många modeller för att förklara mänskligt beteende.

1.3.3. Mänskligt beteende är för komplext för att förklaras i sin helhet av en enskild modell.

1.3' [Det finns ingen modell som är tydligt bättre än andra modeller när det kommer till själva innehållet i modellen.]

1.4 DISA-modellen används i stor utsträckning ute i verksamheter av diverse HR-företag och har blivit använd under en lång tid.

1.4' [Modellen hade inte använts i så stor utsträckning om det inte var en bra modell]

När det kommer till strategisk manövrering i *Omgiven av idioter* kan vi se till vilka topiker Erikson använder sig av, hur han förhåller sig till publiken samt hur han presenterar sina argument.

Kring topiker så använder Erikson sig som nämnt i första hand av argument som bygger på hans *erfarenhet* som föreläsare och användare av DISA-modellen. Detta blir ett sätt att

kompensera för att han inte ger en särskilt gedigen grund för att metoden skulle vara vetenskapligt belagd. I läsningen av boken får jag ofta intrycket av att vetenskapligheten där den nämns är lite som en fotnot och mest är tillagd för att det ”ska” finnas med i en fack-text. Erikson ger inte heller källhänvisningar på det sätt man hade kunnat förvänta sig i en populärvetenskaplig text. Det är bara på ett fåtal ställen en specifik källa nämns och ibland hänvisas det bara till ”enligt vissa forskare”⁴⁶. Utöver Marstons text från 1928 hänvisas heller inte i litteraturlistan till några primärkällor, istället verkar Eriksons källor bestå av andra populärvetenskapliga böcker och självhjälpsböcker.⁴⁷ Populärvetenskap som genre kännetecknas annars av att författaren förmedlar vetenskapliga rön på ett mer tillgängligt sätt, och det vanliga är att litteraturlistan består av de forskningsartiklar som boken försöker sammanställa och tillgängliggöra.⁴⁸ Eriksons fokus på sin egen erfarenhet som grund för argument kan alltså förstås som ett sätt att försöka undvika att lägga fokus på bokens bristande vetenskapliga underlag.

I boken är Erikson mycket mån om att vinna publiken, och stilen är samtalande och lättillgänglig. Genomgående i boken smickrar Erikson publiken, han kan avsluta ett resonemang med ”Det visste du redan”⁴⁹ och bjuder in läsaren att betrakta alla anekdoter som dras ur ett ”men vi förstår såklart det den här personen inte ser”-perspektiv. Erikson skapar genomgående i boken förutsättningar för läsaren att identifiera sig med Erikson genom användandet av anekdoter. Detta för att anekdoterna följer ett mönster där en persons agerande framställs som märkligt och oförståeligt till dess att Erikson förklarar beteendet genom att hänvisa till personens färg. Genom att få följa Eriksons resa från oförstående till insikt på detta sätt ges läsaren förutsättningar att genomgå samma resa.

Erikson presenterar bokens innehåll med mycket humor och ironi. Oftast verka detta ha funktionen att skapa kontakt med och välvillighet hos läsaren. Ibland används det dock för att förlöjliga potentiell kritik och på så sätt desarmera tänkbara motargument. Ett exempel är när Erikson nämner att blå personer ofta är skeptiska mot det han föreläser om och skriver;

⁴⁶ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 121.

⁴⁷ Erikson, *Omgiven av idioter*, Litteraturlista,

⁴⁸ ”Populärvetenskap,” Nationalencyklopedin, hämtad 10/4 2021, <https://www-nese.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/popul%C3%A4rvetenskap>.

⁴⁹ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 189.

”Bara för att jag försörjt mig på detta i tjugo år betyder det inte att jag vet vad jag pratar om.”⁵⁰

För att sedan direkt påminna om kvinnan som hade tyckt att testet var helt fel som beskrev henne som pedantisk, för att några år senare ha ändrat sig till att testet var fantastiskt och att Erikson absolut hade rätt om henne. Han skriver också boken i en väldigt definitiv stil med formuleringar som ”Som jag nämnt tidigare har den röda alltid bråttom”⁵¹ och ”De analytiska blå är lugna, sansade och tänker efter före”⁵². Detta ger intrycket av att Erikson är mycket säker på sin sak, och antyder att han också har rätt och att detta inte går att ifrågasätta.

2.3 Kritiken mot Omgiven av idioter

Erikson har fått kritik från ett antal olika källor. Startskottet för kritiken kom med Madelene Pollnows artikel ”Omgiven av Idioter”⁵³, men efter detta har det kommit kritik både från journalister och från verksamma psykologer. Eftersom jag tolkat tvistefrågan som ”Är DISA-modellen en bra modell för att förklara mänskligt beteende?” har jag sammanfattat huvudtesen i kritiken mot Erikson som:

2. DISA-modellen är inte en bra modell för att förklara mänskligt beteende

Ett av de starkaste och mest återkommande argumenten i kritiken av Erikson är att DISA-modellen inte är vetenskapligt belagd. I vissa fall framförs detta påstående utan att egentligen argumenteras för, som när Katz, Lindwall och Fondberg skriver:

”Trots att DISC/DISA tydligt marknadsförts som vetenskaplig finns det i själva verket inget forskningsstöd för vare sig själva modellen eller de personlighetstester som baserats på färgläran.”⁵⁴

Utifrån den centrala rollen som den här typen av påståenden har fått i kritiken av Erikson har jag valt att sammanfatta det första argumentet för huvudtesen som:

⁵⁰ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 115.

⁵¹ Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 126.

⁵² Erikson, *Omgiven av idioter*, s. 80.

⁵³ Pollnow, ”Omgiven av idioti.”

⁵⁴ Dan Katz, Magnus Lindwall och Robin Fondberg. ”Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja,” *Expressen*, 18/12, 2019.

2.1. DISA-modellen saknar vetenskapligt stöd.

Till detta kommer även den implicita premissen:

2.1' [En modell kan inte vara bra om den saknar vetenskapligt stöd]

Även om inte alla kritiska texter underbygger detta påstående vidare så gör vissa det. Ett argument som förekommer är då att testet är väldigt använt, och alltså har skapat en stor datamängd man skulle kunna forska på, men att det detta till trots inte finns några vetenskapliga studier som visar att metoden är användbar.⁵⁵ Om modellen och de tester som bygger på den faktiskt hade varit tillförlitliga hade det alltså gått att visa detta genom vetenskapliga studier när det finns ett så omfattande material. Avsaknaden av studier som stöttar modellen visar alltså att modellen sannolikt inte är tillförlitlig. Detta argument har jag sammanfattat som:

2.1.1. Trots att testet är väldigt använt [och det därför finns mycket data på testet] har man inte lyckats visa att det är tillförlitligt.

Ett annat argument som vissa av texterna framför är att det överhuvudtaget inte går att mäta personlighet med ett test.⁵⁶ Argumentet verkar lyda att personlighet är ett väldigt komplext fenomen och att det därför inte går att säga något om det utifrån något så simpelt som ett självskattningstest. Ett likartat argument förekommer även hos vissa av psykologerna. De hävdar dock att personlighet mycket väl är mätbart med personlighetstester som är vetenskapligt grundade, men att den typen av information man kan få av tester inte går att använda för att förbättra kommunikation inom organisationer.⁵⁷ Då argumentet framstår som kontroversiellt hos kritikerna, vissa verkar tycka att personlighet absolut går att mäta men att DISA-modellen specifikt är dålig, har jag valt att sätta det inom parentes. Eftersom jag tolkat huvudtesen som att den handlar om huruvida DISA-modellen är bra för att förklara beteende,

⁵⁵ Robin Fondberg, Magnus Lindwall och Dan Katz. "Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson," *Expressen*, 27/12, 2019.

⁵⁶ Lisa Magnusson, "Omgiven av idioter som tror på personlighetstester," *Dagens Nyheter*, 13/11, 2018; Linda Nordlund, "Varför rekryteras av idioter?" *Expressen*, 4/1, 2019.

⁵⁷ Jonas Mosskin, "Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande," *Dagens Nyheter*, 27/12, 2018.

snarare än att den bör användas för förändringsarbete i organisationer, har jag också valt att sammanfatta argumentet som:

(2.1.2) Det går inte att på ett vetenskapligt sätt kategorisera människor med hjälp av personlighetstest.

Ytterligare ett argument för att DISA-modellen är ovetenskaplig är att den bygger på gamla teorier som senare blivit motbevisade.⁵⁸ DISA-modellen är som nu sannolikt bekant utvecklad av Marston under 20- och 30-talet och är baserad i någon mån på Jungs teorier om personlighet. Forskningen har dock visat att dessa teorier inte har empiriskt stöd och istället fokuserat på dimensionella teorier om personlighet så som femfaktorsmodellen.⁵⁹ Eftersom vetenskap ständigt förnyas och omvärderas kan en teori som varit accepterad inom ett fält under en viss tid senare visa sig vara felaktig, vilket alltså är fallet med den teori som underbygger DISA-modellen. Jag har valt att sammanfatta detta argument som:

2.1.3. DISA-modellen bygger på gamla teorier som allt efter att forskningen utvecklats har blivit förkastade till fördel för mer empiriskt välgrundade modeller.

En annan del av kritiken mot Erikson är att bemöta vissa specifika argument han framlägger. I min kategorisering av argumentstrukturen har jag valt att sammanfatta kritiken mot Eriksons argument [1.3.] som följande:

2.2. DISA-modellen är sämre än andra modeller för att förklara mänskligt beteende.

Med medföljande implicit premiss i form av:

2.2' [Det finns en tydlig skillnad i kvalitet mellan olika modeller.]

Som svar på Eriksons argument [1.3.3.] har kritikerna framfört att även om ingen enskild teori i nuläget kan förklara allt om personlighet så kan olika teorier fortfarande vara olika bra.⁶⁰ Det finns alltså bättre och sämre teorier om hur personlighet fungerar, där DISA-modellen inte är lika bra som de inom personlighetsforskningen framstående teorierna som femfaktorsmodellen. Detta argument har jag beskrivit som:

⁵⁸ Mosskin, "Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande."; Pollnow, "Omgiven av idioti."

⁵⁹ Mosskin, "Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande."

⁶⁰ Fondberg, Lindwall och Katz, "Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson."

2.2.1 Att det inte finns någon modell som kan förklara allt i mänskligt beteende innebär inte att vissa modeller inte är sämre än andra

Ett annat argument som mer direkt vänder sig mot Eriksons argument [1.4.] är att påpeka att ett tests popularitet inte nödvändigtvis hänger samman med dess kvalitet.⁶¹ Även om ett test används av många HR-företag och konsulter kan det alltså vara ett dåligt test. Jag har beskrivit det här argumentet som:

2.2.2. Att en modell används mycket innebär inte att det är en bra modell.

En annan kritik, som inte direkt är ett svar på något av Eriksons argument, men som jag ändå valt att sortera som ett stödargument för [2.2.] är att de beskrivningarna som ges av DISA-modellen är väldigt vagt formulerade på ett sätt som gör att många känner igen sig i dem.⁶² Det görs här en jämförelse till horoskop, som också är formulerade vagt och igenkänningsbart. Tanken här är att beskrivningarna är gjorda för att många människor ska kunna känna igen sig i dem och därför tycka att modellen verkar rimlig. Problemet är att en beskrivning som alla kan känna igen sig i inte kan användas för att sortera människor i olika kategorier, vilket är testets mål. Det går alltså inte utifrån testet att säga något meningsfullt om skillnaden mellan individer om beskrivningarna som ges av testet inte är så specifika att de bara stämmer in på vissa människor. Jag har sammanfattat det här argumentet som:

2.2.3. Beskrivningarna av personlighetstyper i DISA är så pass vaga och igenkänningsbara att de är jämförbara med horoskop.

Slutligen har en del av kritiken riktats mot Erikson själv. Eftersom Erikson är den som gjort mest för att popularisera DISA-modellen i en svensk kontext blir det också viktigt för de som vill kritisera DISA-modellen att visa att Erikson inte är den auktoritet på ämnet som många tror att han är. Jag har valt att sammanställa det här argumentet som:

⁶¹ Fondberg, Lindwall och Katz, "Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson."

⁶² Nordlund, "Varför rekryteras av idioter?"; Pollnow, "Omgiven av idioti."

2.3. *Thomas Erikson [som är en av DISA-modellens främsta förespråkare] är inte en tillförlitlig källa till kunskap om mänskligt beteende*

Med den implicita premisen:

2.3' *[Om Thomas Erikson inte är en tillförlitlig källa till kunskap om mänskligt beteende och Thomas Erikson är källan till argumenten för att DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende, har vi inte skäl att tro att DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende.]*

Kritikerna har här ofta pekat ut Eriksons brist på formell utbildning inom psykologi eller något närliggande ämne.⁶³ Argumentet här lyder att Thomas Erikson till följd av sin brist på formell utbildning helt enkelt inte vet tillräckligt mycket om psykologisk forskning för att vara tillförlitlig i frågan om huruvida DISA-modellen är bra eller inte. Hade Erikson varit utbildad inom psykologi vid ett högre lärosäte hade han enligt kritikerna förstått varför DISA-modellen är bristfällig och hade sannolikt inte förespråkade den. Jag har sammanfattat det här argumentet som:

2.3.1. *Thomas Erikson har ingen utbildning inom ett för frågan relevant ämne.*

Vidare kritiserar Erikson för att till följd av sin brist på formell utbildning förenkla ämnet för mycket.⁶⁴ Enligt kritiken är världen mer komplex än vad Erikson förmedlar i sin förmedling av DISA-modellen, och hade Erikson haft mer utbildning inom ämnet hade han nyanserat bilden mer. Jag har beskrivit det här argumentet som:

2.3.2. *Eftersom Thomas Erikson inte har någon utbildning inom ett för frågan relevant ämne förenklar han för mycket i sina redogörelser om mänskligt beteende*

Sammanfattningsvis ser kritiken av Erikson ut som följande:

2. DISA-modellen är inte en bra modell för att förklara mänskligt beteende

2.1. DISA-modellen saknar vetenskapligt stöd.

⁶³ Fondberg, Lindwall och Katz, "Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson."; Pollnow, "Omgiven av idioti."

⁶⁴ Mosskin, "Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande."

2.1.1. Trots att testet är väldigt använt [och det därför finns mycket data på testet] har man inte lyckats visa att det är tillförlitligt.

(2.1.2) Det går inte att på ett vetenskapligt sätt kategorisera människor med hjälp av personlighetstest.

2.1.3. DISA-modellen bygger på gamla teorier som allt efter att forskningen utvecklats har blivit förkastade till fördel för mer empiriskt välgrundade modeller

2.1' [En modell kan inte vara bra om den saknar vetenskapligt stöd]

2.2. DISA-modellen är sämre än andra modeller för att förklara mänskligt beteende

2.2.1 Att det inte finns någon modell som kan förklara allt i mänskligt beteende innebär inte att vissa modeller inte är sämre än andra

2.2.2. Att en modell används mycket innebär inte att det är en bra modell.

2.2.3. Beskrivningarna av personlighetstyper i DISA är så pass vaga och igenkänningsbara att de är jämförbara med horoskop.

2.2' [Det finns en tydlig skillnad i kvalitet mellan olika modeller.]

2.3. Thomas Erikson (som är en av DISA-modellens främsta förespråkare) är inte en tillförlitlig källa till kunskap om mänskligt beteende.

2.3.1. Thomas Erikson har ingen utbildning inom ett för frågan relevant ämne.

2.3.2. Eftersom Thomas Erikson inte har någon utbildning inom ett för frågan relevant ämne förenklar han för mycket i sina redogörelser om mänskligt beteende.

2.3' [Om Thomas Erikson inte är en tillförlitlig källa till kunskap om mänskligt beteende och Thomas Erikson är källan till argumenten för att DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende, har vi inte skäl att tro att DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende.]

När det kommer till den topiska potentialen i kritiken av Erikson finns det ett par återkommande teman. Ett av dessa är just fokuset på *vetenskaplighet*. Det förklaras aldrig riktigt vad vetenskaplighet är eller hur det fungerar, detta verkar ses som självklart av kritikerna, men bristen på vetenskaplighet framhävs i alla kritiska texter. Bristen på vetenskaplighet får följder i att DISA-modellen inte är tillförlitlig som modell för att förklara mänskligt beteende, och detta i sin tur leder in på temat att modellen kan vara *skadlig*. Flera

av texterna⁶⁵ lyfter att man i användningen av DISA-modellen på arbetsplatser riskerar att göra skada på medarbetarna. Dels på de som redan arbetar på arbetsplatsen och som efter att ha blivit kategoriserade som en viss färg kan behandlas på ett ogynnsamt sätt, men också de som söker en tjänst och blir bortsållade i rekryteringsprocessen för att de inte hade rätt profil enligt det otillförlitliga testet. Ytterligare ett tema är Eriksons *karaktär*, där Erikson som person av vissa kritiker smutskastas. Underrubriken till Pollnows artikel ”Omgiven av idioti” är exempelvis ”Så lurade Thomas Erikson en halv miljon svenskar att tro på hans personlighetstest”⁶⁶, vilket tydligt är ett sätt att antyda att Erikson haft mindre goda motiv i sitt spridande av DISA-modellen. Det framhålls också ofta att Eriksson och andra inom HR-industrin tjänar pengar på att tester som bygger på DISA-modellen populariserats⁶⁷, vilket sannolikt är ett försök att sänka Eriksons *ethos* genom att peka på hans självintresse av att sprida metoden. Många av texterna lyfter också Eriksons brist på utbildning inom ämnet samt det faktum att han benämnt sig själv som beteendevetare och ”behavioural scientist” i marknadsföringen av boken.⁶⁸ Även detta är sannolikt ett sätt att försöka antyda för läsaren att Erikson haft för avsikt att lura i dem något för egen vinning.

Hur de olika texterna förhåller sig till publiken varierar något, men gemensamt är att de ställer vissa krav på publiken. Publiken förväntas förstå varför det är viktigt med vetenskaplighet och varför anekdotisk bevisföring av den typ Erikson använder inte håller. Vissa av texterna⁶⁹ har en ganska konfrontativ ton och smalnar av publiken de vänder sig till som följd av detta. Alla bjuds inte in till att uppskatta texten och budskapet, bara de som håller med författaren. På så sätt skapas det ett avstånd mellan författaren och de läsare som inte håller med om budskapet.

När det kommer till presentationstekniker är det många av de kritiska texterna som använder sig av en liknelse mellan DISA-modellen och horoskop.⁷⁰ Detta har sannolikt funktionen av

⁶⁵ Mosskin, ”Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande.”; Pollnow, ”Omgiven av idioti.”; Magnusson ”Omgiven av idioter som tror på personlighetstester.”

⁶⁶ Pollnow, ”Omgiven av idioti.”

⁶⁷ Pollnow, ”Omgiven av idioti.”; Katz, Lindwall och Fondberg, ”Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja.”

⁶⁸ Pollnow, ”Omgiven av idioti.”; Katz, Lindwall och Fondberg, ”Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja.”; Fondberg, Lindwall och Katz, ”Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson.”

⁶⁹ Katz, Lindwall och Fondberg, ”Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja.”; Magnusson ”Omgiven av idioter som tror på personlighetstester.”; Nordlund, ”Varför rekryteras av idioter?”

⁷⁰ Katz, Lindwall och Fondberg, ”Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja.”; Fondberg, Lindwall och Katz, ”Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson.”; Nordlund, ”Varför rekryteras av idioter?”; Pollnow, ”Omgiven av idioti.”; Magnusson ”Omgiven av idioter som tror på personlighetstester.”

att överföra den skepsis många människor känner inför horoskop till DISA-modellen, men beror nog också på att horoskop för många är en symbol för ovetenskaplighet. Tonläget i många av texterna är också väldigt starkt, det är inget försiktigt utforskande av Eriksons argument, snarare ett starkt förkastande. Exempelvis skriver Nordlund:

”Privata företag får förstås göra vad de vill, men det är vansinne att skattepengar går till charlataner”⁷¹

Lite på samma sätt som Erikson uttrycker sig självsäkert och absolut gör alltså också Eriksons kritiker.

2.3 Erikson bemöter kritiken.

Erikson svarar på kritiken dels genom att skriva direkta svar på kritiska texter⁷² och eventuellt genom att revidera innehållet i boken.⁷³ I sina svar backar Erikson från vissa punkter i sin argumentation och slutar göra anspråk på att DISA-modellen är vetenskaplig. På så sätt stryker han argument [1.2.] ur sin repertoar. Största delen av Eriksons svar på kritiken går dock inte till att revidera sin tidigare argumentation, den går till att visa att kritiken är obefogad eller orättvis. Erikson för alltså in en ny tes i debatten, nämligen:

3. *Kritiken mot mig är orättvis*

Som sitt första argument för att kritiken mot honom är orättvis backar Erikson från tidigare påståenden om att DISA-modellen skulle vara vetenskapligt belagd. Trots att han tidigare har hävdat att DISA-modellen bygger på vetenskap kan han genom att ta avstånd från sina tidigare påståenden lägga fram följande argument:

3.1. *Jag hävdar inte att DISA-modellen är vetenskapligt belagd.*

Med tillhörande implicit premiss:

⁷¹Nordlund, ”Varför rekryteras av idioter?”

⁷² Erikson, ”Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018.”; Erikson, ”Jag vill uppmuntra folk att tänka själva.”

⁷³ Se diskussionen om detta under 1.3 Material.

3.1' [Det är orättvist att kritisera mig för något jag inte säger.]

För att stötta detta argument gör han det klart att han inte ser sin bok *Omgiven av idioter* som ett vetenskapligt verk.⁷⁴ Istället beskriver han det som populärvetenskapligt, vilket alltså enligt Erikson verkar vara en meningsfull skillnad som innebär att han inte kan kritiseras för att framhäva modellen som vetenskaplig. Detta har jag summerat som:

3.1.1. Min bok är inte en vetenskaplig skrift, den är populärvetenskaplig

Han säger sig också ångra att han tidigare framställt modellen som vetenskapligt belagd och säger att han reviderat det i nyare upplagor av boken.⁷⁵ Detta ger hans andra argument för [3.1.], nämligen:

3.1.2. Jag har reviderat de delar av boken och mina uttalanden där jag beskriver DISA-modellen som vetenskapligt belagd.

Efter denna mer ursäktande del av svaren på kritiken går Erikson till motangrepp mot kritikerna. I denna del av argumentationen försöker Erikson visa att hans kritiker har fel i sak i vissa av påståenden de använder för att kritisera honom. Jag har sammanfattat argumentet som:

3.2. Kritiken mot mig innehåller falska påståenden

Med implicit premiss:

3.2' [Om kritiken mot mig bygger på falska påståenden är den orättvis.]

Erikson lyfter sedan ett antal påstående som hans kritiker enligt honom kommit med och som också är falska. Bland annat hävdar han att Pollnow i "Omgiven av idioti" har sagt att Erikson är upphovsman till modellen, vilket han aldrig hävdade att han är.⁷⁶ Han vänder sig även mot

⁷⁴ Erikson, " Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."

⁷⁵ Erikson, " Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."

⁷⁶ Erikson, " Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."

anklagelsen att han saknar källor genom att påpeka att han refererar både till Marstons texter och till IPU som ger ut testerna på svenska.⁷⁷ Han skriver också att jämförelsen med Big-Five-modellen inte går att göra då DISA-modellen och dess tillhörande tester inte är personlighetstester eftersom de är självskattningsverktyg som endast mäter beteenden.⁷⁸

Dessa argument har jag benämnt som:

3.2.1. Kritiken beskriver DISA-modellen som "min" modell, trots att jag aldrig hävdade att jag är upphovsman

3.2.2. Påståendet att jag saknar källor i boken är felaktigt då jag refererar till Marston och IPU.

3.2.3. Big-Five är inte jämförbart med DISA-modellen då DISA-modellen inte är ett personlighetstest.

Slutligen vänder sig Erikson mot de argument som rört honom som person. Hans huvudsakliga poäng i den här delen av argumentationen är att han inte har försökt lura någon, något som hans kritiker försöker få det att framstå som. Jag har valt att beteckna argumentet som:

3.3. Jag har inte försökt lura någon.

Med den medföljande implicita premisen:

3.3' [Om jag inte har ljugit så har jag inte heller försökt lura någon.]

Erikson bygger argumentet på att beteendevetare, vilket alltså är det sätt han tidigare har titulerat sig själv på men som han nu har slutat med, inte är en skyddad titel.⁷⁹ Eftersom det inte är en skyddad titel har det alltså inte varit lögnaktigt att kalla sig själv för det. Detta har jag formulerat som:

⁷⁷ Erikson, "Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."

⁷⁸ Erikson, "Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."

⁷⁹ Erikson, "Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018."; Erikson, "Jag vill uppmuntra folk att tänka själva."

3.3.1. Beteendevetare är inte en skyddad titel.

Utöver detta vänder han sig mot påståendet att han skulle ha marknadsfört sig själv som vetenskapsman, vilket han bestämt hävdar att han inte har gjort och poängterar tydligt att han inte är.⁸⁰

Utöver att desarmera kritiken mot sig själv lägger Erikson även in ett nytt argument för sin ursprungliga ståndpunkt [1.]. Detta argument är ett sätt att försvara DISA-modellen från kritiken och består i att Erikson lyfter att alla teorier får kritik.⁸¹ Eftersom alla modeller får kritik behöver vi alltså inte påverkas av att DISA-modellen får kritik, det är inte nödvändigtvis ett tecken på att den är felaktig. Jag har formulerat detta argument som:

1.3.4 Alla modeller får kritik, så det faktum att DISA-modellen fått kritik visar inte att den är sämre än andra modeller.

Eriksons slutgiltiga position blir alltså:

1. DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende

1.1. Jag har många års erfarenhet av att använda DISA-modellen och har under de åren sett att den fungerar.

1.1.1. Jag har under mina år av att använda modellen applicerat den på specifika personer och sett att den stämmer väldigt väl in på hur de beter sig.

1.1.2. Jag har under mina år av att föreläsa om DISA-modellen fått många kommentarer från de jag föreläser för om att de känner igen sig själva och människor i sin omgivning utifrån modellen.

1.1.3. De som har varit kritiska till metoden när jag har föreläst om den har sedan insett att den är korrekt.

1.1' [Jag är en pålitlig källa till kunskap i den här frågan]

~~1.2. DISA-modellen är vetenskapligt underbyggd~~

~~——— 1.2.1. DISA-modellen bygger på gedigna studier.~~

⁸⁰ Erikson, "Jag vill uppmuntra folk att tänka själva."

⁸¹ Erikson, "Jag vill uppmuntra folk att tänka själva."

- ~~1.2.2. DISA-modellen har haft lång tid på sig att vidareutvecklas.~~
- ~~1.2.3. DISA-modellen har likheter med andra historiska teorier så som Hippokrates och Maya-indianernas.~~
- ~~1.2' [Om en modell är vetenskapligt underbyggd kan man sluta sig till att den fungerar]~~
- 1.3. Andra modeller för att förklara mänskligt beteende är likvärdiga med eller sämre än DISA-modellen
- 1.3.1 DISA-modellen är pedagogisk.
- 1.3.2 Det finns väldigt många modeller för att förklara mänskligt beteende.
- 1.3.3. Mänskligt beteende är för komplext för att förklaras i sin helhet av en enskild modell.
- 1.3.4 Alla modeller får kritik, så det faktum att DISA-modellen fått kritik visar inte att den är sämre än andra modeller.
- 1.3' [Det finns ingen modell som är tydligt bättre än andra modeller när det kommer till själva innehållet i modellen]
- 1.4 DISA-modellen används i stor utsträckning ute i verksamheter av diverse HR-företag och har blivit använd under en lång tid.
- 1.4' [Modellen hade inte använts i så stor utsträckning om det inte var en bra modell]

Och

3. Kritiken mot mig är orättvis

- 3.1. Jag hävdar inte att DISA-modellen är vetenskapligt belagd.
- 3.1.1. Min bok är inte en vetenskaplig skrift, den är populärvetenskaplig
- 3.1.2. Jag har reviderat de delar av boken och mina uttalanden där jag beskriver DISA-modellen som vetenskapligt belagd.
- 3.1' [Det är orättvist att kritisera mig för något jag inte säger.]
- 3.2. Kritiken mot mig innehåller falska påståenden
- 3.2.1. Kritiken beskriver DISA-modellen som ”min” modell, trots att jag aldrig hävdade att jag är upphovsman
- 3.2.2. Påståendet att jag saknar källor i boken är felaktigt då jag refererar till Marston och IPU.
- 3.2.3. Big-Five är inte jämförbart med DISA-modellen då DISA-modellen inte är ett personlighetstest.

3.2' [Om kritiken mot mig bygger på falska påståenden är den orättvis.]

3.3. Jag har inte försökt lura någon.

3.3.1. Beteendevetare är inte en skyddad titel.

3.3.2. Jag har inte marknadsfört mig som vetenskapsman

3.3' [Om jag inte har ljugit så har jag inte heller försökt lura någon.]

När det kommer till den strategiska manövreringen i Eriksons svar på kritiken finns det ett par saker att anmärka på. En är att Erikson genom sitt avståndstagande från tidigare påståenden om att modellen är vetenskaplig använder sig av *concessio*, eller mer specifikt *deprecatio*, vilket är ett tecken på att det rör sig om just *genus judiciale*. Genom att erkänna sitt fel och lova på förbättring försöker han alltså återupprätta sitt *ethos* som sanningssökare och auktoritet inom området. En annan del är att Erikson inför topiken *elitism* till debatten, där han framhåller en demokratisk värdering om att alla ska ha rätt att ta del av information och anklagar sina kritiker för att vilja inskränka denna rätt.⁸²

När det kommer till publikanpassning framstår det som att Erikson vänder sig till en bredare publik än vad hans kritiker gör. Många av kritikerna har som sagt valt att skriva på ett sätt som tydligt drar en gräns mellan de som tycker ”rätt” i frågan och de som tycker ”fel”, och vänder sig endast till de som håller med dem själva. Erikson skriver fortsatt på ett inbjudande sätt som inte på samma sätt stöter bort en viss grupp människor.

Kring presentationstekniker så skriver Erikson på ett sätt som av mig uppfattas som genuint ångerfyllt på vissa punkter, men som också ger uttryck för en tillbakahållen ilska. Han inleder sitt svar till Pollnows artikel med:

”Jag välkomnar både granskning och kritik, därför tackade jag ja till intervjun med ett öppet sinne”⁸³

Detta får det att framstå som att Erikson i någon mån bjuder in sina kritiker till att granska honom, vilket antyder att han också känner sig säker på att han inte gjort något fel. I avslutningen av texten skriver han:

⁸² Erikson, ”Jag vill uppmuntra folk att tänka själva.”

⁸³ Erikson, ” Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018.”

”Jag har full förståelse för att en tidskrift vill diskutera det jag har skrivit. Jag välkomnar det. Men det är trist när journalisten hemfaller åt osakligheter och personpånåpp. ”⁸⁴

Sammantaget projicerar Erikson en bild av att han, som den öppna och godhjärtade sanningssökaren han är, har blivit orättvist anklagad av journalister och elitistiska akademiker som använder sig av fula knep för att smutskasta honom. Genom att explicit hylla journalistikens syfte, samtidigt som han fördolt anklagar sina kritiker för att inte leva upp till detta syfte, framställer sig Erikson alltså som den större personen i debatten. Han formulerar sig på ett sätt som signalerar att han är den svagare parten i debatten, den som inte sitter på någon inneboende expertroll i form av en akademisk titel, och att det är ohederligt av hans kritiker att gå på honom så hårt som följd av detta.

2.4 Evaluering

I evalueringen kommer jag att undersöka om argumentationen är *relevant*, *acceptabel* och *tillräcklig*. Om vi börjar med Eriksons argument för tesen att DISA-modellen är ett bra sätt att förklara mänskligt beteende [1.] så är det min bedömning att argumentationen som helhet är brister på alla tre punkter.

Argumentationen brister i relevans av flera anledningar. En av de tydligaste är att argumentet att DISA-modellen används i stor utsträckning [1.4.] är ett typexempel på *argumentum ad populum*, vilket alltså är ett relevansbrott.⁸⁵ Många av argumenten för att DISA-modellen är likvärdig med andra modeller [1.3.] brister också i relevans. Även om modellen är pedagogisk betyder inte det att modellen faktiskt har något förklaringsvärde. Det faktum att det finns många modeller för att förklara mänskligt beteende säger inget om huruvida det här är en bra modell eller inte. Att inte allt beteende kan förklaras av någon modell säger inte heller något om ifall den här modellen kan förklara något beteende eller inte.

Bristerna i tillräcklighet kommer av Eriksons strykande av argumentet kring vetenskaplighet [1.2.]. För att en modell ska kunna sägas vara en bra modell för att förstå mänskligt beteende, eller något annat för den delen, skulle jag vilja hävda att det är en förutsättning att modellen

⁸⁴ Erikson, ” Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018.”

⁸⁵ Hietanen, ”Fallasianalys för retoriker.”

utsatts för systematisk och neutral granskning. I det här fallet, då det handlar om psykologiska frågeställningar, består den systematiska och neutrala granskningen av psykologisk forskning. Att Erikson stryker [1.2.] är för att kritikerna har visat på brister i acceptabilitet hos argumentet, brister som uppenbarligen är för stora för att Erikson ska välja att försvara sin argumentation mot dem. I sitt försök att rädda acceptabiliteten hos argumentationen gör dock Erikson istället sin argumentation otillräcklig.

Eriksons huvudargument för tesen [1.] är argumentet som bygger på hans personliga erfarenhet av att modellen fungerar [1.1.]. Detta är ett argument som bygger på Eriksons *ethos*, och som följd också brister i acceptabilitet. Erikson bjuder i det här argumentet in läsaren till att lita på honom som auktoritet inom psykologisk kunskap. Nyckeln till Eriksons argumentation blir alltså hans förmåga att skapa *ethos*, något som försvåras av att kritiken mot honom inriktas mycket på att sänka hans *ethos*.

Jag förstår argumentet [1.1.] som ett *symptomatiskt* argument. Argumentet bygger på att Erikson har sett modellen fungera och att hans observationer av detta är tecken på att modellen faktiskt fungerar. Ställer man upp argumentet i ett argumentschema ser det ut som följande:

DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende

Eftersom - Jag har sett att folk känner igen sig i DISA-modellen och känner själv igen människor i modellens beskrivningar

Och - Det faktum att jag och andra känner igen människor i modellen är ett tecken på en modell som förklarar mänskligt beteende.

I utvärderingen av ett argumentschema finns det ett antal kritiska frågor man kan ställa om argumentet. Om argumentet inte klarar av att hantera frågan är det ett bristfälligt argument. Då detta är ett symptomatiskt argument kan man ställa sig frågan ”Finns det några modeller som inte förklarar mänskligt beteende, men i vars beskrivningar man kan känna igen människor?”. Svaret här är ”Ja”, det finns andra modeller som inte förklarar mänskligt beteende, men i vars beskrivningar man kan känna igen människor. Ett exempel på detta lyfts i kritiken av Erikson och DISA-modellen, nämligen horoskop. Horoskop kan inte användas

för att förklara mänskligt beteende, men beskrivningarna av personer i horoskop är ändå gjorda på ett sätt som gör att folk ofta känner igen sig själva och andra i dem.

När det kommer till Eriksons andra tes, att kritiken mot honom är orättvis [3.], är hans argumentation ännu mer bristfällig. Argumentet om att hans bok är populärvetenskapligt [3.1.1] är svårt att förstå då han inte verkar använda ordet "populärvetenskapligt" på ett vedertaget sätt. Populärvetenskap är en genre där författaren försöker förmedla vetenskapliga fynd på ett lättillgängligt sätt, det är alltså en typ av förenkling av vetenskap.⁸⁶ När Erikson gör en stark åtskillnad mellan vetenskap och populärvetenskap verkar detta oförenligt med att populärvetenskap skulle betyda det den gängse definitionen hävdar. Istället verkar Erikson försöka hävda att populärvetenskap är en slags folklig vetenskap, alltså en kunskapsbildning som ligger utanför akademien och den praxis som finns där. Detta är dock väldigt långt från hur ordet "populärvetenskap" vanligtvis förstås.

Argument [3.2.1.] och [3.2.2.] bemöter inte vad kritikerna faktiskt skriver. När Pollnow benämner DISA-modellen som Eriksons modell i titeln på artikeln skriver hon förvisso "Så lurade Thomas Erikson en halv miljon svenskar att tro på hans personlighetstester"⁸⁷. Men läser man texten i sin helhet beskriver hon tydligt hur modellen har sitt ursprung i Marstons teorier och hur den fördes till Sverige av IPU.⁸⁸ Det framstår för mig alltså som att Pollnow har menat att personlighetstesterna var Eriksons i bemärkelsen att han förespråkade dem och gjort dem populära, snarare än att hon hävdar att han uppfunnit dem. När det kommer till kritiken för referensmarkeringar gäller det inte heller en hel avsaknad av referenser, det Pollnow kritiserar är att Erikson inte använder sig av referenser *på rätt sätt*, nämligen att han inte i *alla* fall han refererar till forskning också pekar ut en specifik artikel eller annan text.⁸⁹

Även argumentet där Erikson hävdar att de tester som bygger på DISA-modellen inte är personlighetstester verkar märkligt för mig [3.2.3.]. Han kontrasterar här mot Big-Five, eller Femfaktorsmodellen som den också benämns, som sägs vara ett personlighetstest. Skillnaden är enligt Erikson att tester baserade på DISA-modellen bara mäter *beteende* och att de är självskattningstester. Det märkliga här är att Big-Five-tester också mäter beteende och är

⁸⁶ Nationalencyklopedin, "Populärvetenskap".

⁸⁷ Pollnow, "Omgiven av idioti."

⁸⁸ Pollnow, "Omgiven av idioti."

⁸⁹ Pollnow, "Omgiven av idioti."

självskattningstester, det är nämligen så man vanligtvis går tillväga för att mäta personlighet.⁹⁰ Det som skiljer Big-Five från DISA är alltså inte att det ena är ett personlighetstest och att det andra inte är det, istället skiljs de på att de gör olika antaganden kring hur personlighet bäst conceptualiseras.

Hur är det då med Eriksons kritiker? Argumentationen som helhet är här betydligt starkare än hos Erikson. När det kommer till *acceptabilitet* har Eriksons kritiker *doxa* på sin sida. De är förespråkare för vad vetenskapen säger, och vetenskap är en hos de flesta accepterad auktoritet. Särskilt de av Eriksons kritiker som är psykologer har ett högt *ethos* med sig in i debatten då de har en expertroll inom området som frågan rör. Jag bedömer också att argumentationen är *relevant* då alla argument i kontexten verkar ge stöd åt huvudtesen. I ett vakuum kan man kanske tänka sig att det inte skulle vara särskilt relevant att tala om Eriksons karaktär, men då Eriksons argument till stor del bygger på hans *ethos* och Erikson är den som gett upphov till debatten blir det i det här sammanhanget relevant som en del av att bekämpa de argument som lyfts för motståndarsidans huvudtes. Slutligen anser jag också att argumentationen är *tillräcklig*. Att visa att DISA-modellen saknar vetenskapligt stöd är i det här fallet tillräckligt för att visa att det är en dålig modell för att förklara mänskligt beteende. Hade forskningsläget sett annorlunda ut, om det här var en helt ny och obeprövad modell, hade det varit annorlunda, men eftersom modellen har funnits tillräckligt länge för att ha ansamlat ett forskningsstöd om den fungerade borde man alltså kunna sluta sig till att den inte fungerar då detta stöd inte finns.

Om man ser till kritikernas huvudargument, det som säger att DISA-modellen saknar vetenskapligt stöd [2.1.] har jag förstått även detta som ett symptomatiskt argument. Ställer man upp det i ett argumentschema ser det ut som följande:

DISA-modellen är inte en bra modell för att förklara mänskligt beteende.

Eftersom: *DISA-modellen saknar vetenskapligt stöd.*

Och: *Vetenskapligt stöd är ett tecken på att en modell kan förklara det den försöker förklara.*

⁹⁰ Johan Ormel, Michael VonKorff, Bertus F. Jeronimus och Harriette Riese, "Set-point theory and personality development: Reconciliation of a paradox," i *Personality Development Across the Lifespan*, red. Jule Specht (London: Academic Press, 2017) s. 117-137.

Även till denna uppställning av argumentet finns det anledning att ställa kritiska frågor. En kritisk fråga blir ”Finns det vetenskapligt stöd för modeller som inte kan förklara det de försöker förklara?”. Det här blir i någon mån en epistemologisk fråga som vi inte kan behandla här, men för syftet att värdera argumentet borde det räcka att konstatera följande. Om det finns goda skäl att tro att en modell inte kan förklara det den försöker förklara så kommer den inte ha vetenskapligt stöd, även om den tidigare haft det innan man upptäckte skälen till att den sannolikt inte kan förklara det den skulle förklara. En modells vetenskaplighet revideras alltså allt eftersom ny data blir tillgänglig. Så även om det kan finnas vetenskapligt stöd idag för modeller som senare visar sig vara otillräckliga kan det inte finnas vetenskapligt stöd (i bemärkelsen att det är etablerat inom fältet att det är på ett visst sätt) för en teori som redan nu visat sig vara otillräcklig på det sätt som DISA-modellen har. Vi kan också ställa oss frågan ”Finns det modeller som kan förklara vad de försöker förklara, men som saknar vetenskapligt stöd?”. Även här finns det en kanske trivial förståelse av frågan på vilket svaret blir ”Ja”, det finns nämligen modeller som saknar vetenskapligt stöd eftersom de är nya och otestade, men som senare får vetenskapligt stöd när man beforskat dem. Många teorier börjar sannolikt på detta sätt, som exempel kan man kanske lyfta atomläran som när den föreslogs som koncept av antikens filosofer definitivt saknade vetenskapligt stöd, men som i takt med att den blivit beforskad och förfinad har fått ett starkt vetenskapligt stöd. Eftersom DISA-modellen har funnits under en längre tid och har blivit utkonkurrerad av andra modeller inom forskningen borde vi alltså här kunna konstatera att det inte rör sig om en ny och obeprövad teori som skulle kunna vara sann trots bristen på vetenskapligt stöd.

Det finns dock en brist som jag vill lyfta även i kritikernas argumentation. Denna brist är argument [2.1.2], som jag anser brister i acceptabilitet. Det går nämligen att kategorisera människor efter personlighet med andra personlighetstest, exempelvis Big-Five-test, på ett sätt som har ett relativt starkt vetenskapligt stöd.⁹¹ Även om det kanske inte går att dra alltför stora slutsatser av detta när det kommer till att intervensera i grupper och organisationer, precis som Mosskin påpekar⁹², så är det inte med nödvändighet ovetenskapligt att använda sig av personlighetstest förutsatt att det är ett evidensbaserat sådant.

⁹¹ René Mottus, ”Five-Factor Theory and personality development,” i *Personality Development Across the Lifespan*, red. Jule Specht (London: Academic Press, 2017) s. 85-100.

⁹² Mosskin, ”Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande.”

3. DISKUSSION

Sammanfattningsvis är Eriksons argumentation bristfällig på flertalet punkter medan Eriksons kritiker har en betydligt mer sund argumentation. När det kommer till den strategiska manövreringen är det dock omvänt. Här är Erikson den som visar på betydligt större retorisk skicklighet jämfört med sina kritiker. Han framställer debatten som ett alltför hårt kritiserande av honom från ett antal människor som på många sätt tillhör "eliten". Erikson skapar bilden av en "David mot Goliat"-situation på ett sätt som ska få publiken att sympatisera med honom. Genom att göra detta drar han uppmärksamheten från debattens huvudfråga, nämligen om DISA-modellen är vetenskaplig eller inte.

Anledningen till att han gör detta skulle kunna vara att han inte riktigt ser värdet i vetenskaplighet. Det finns ett flertal ställen där han ger uttryck för en sådan inställning. Han skriver exempelvis i boken om en teori han själv har om hur olika människor reagerar på stress. Där skriver han som följande:

"Jag har en egen teori som jag visserligen inte kan belägga vetenskapligt, men jag misstänker att det kan vara huvudorsaken till att gröna personer drabbas av utbrändhet. De bär på oro, ångest och till och med ilska så länge att de till slut blir sjuka av det."⁹³

I detta citat gör Erikson det väldigt tydligt att han ser den personliga erfarenheten som en minst lika viktig källa till kunskap som vetenskap. Det faktum att han inte kan belägga teorin vetenskapligt är inget som helst hinder för honom i att hålla den för sann. Erikson ger också uttryck för den här attityden i en intervju med journalisten Kristina Lindh. Där får han frågan "Hur kan det inte vara ett problem att ett beteendetest som spridits över hela världen inte håller för vetenskaplig prövning?". Eriksons svar blir:

"Därför att det ändå fungerar som verktyg för självinsikt och för att bli bättre på att kommunicera privat och i yrkeslivet. Jag ser inte problemet, och allmänheten verkar heller inte ha det här problemet."⁹⁴

⁹³ Erikson, *Omgiven av idioter*, sid 232.

⁹⁴ Lindh, "Omgiven av ovetenskapliga teorier."

För Erikson verkar vetenskapligt stöd för en viss teori inte tillföra särskilt mycket, det är istället den personliga erfarenheten som har störst värde. Med denna insikt faller plötsligt mycket av kritiken mot Erikson ganska platt. För de människor som delar Eriksons uttryckta inställning till vetenskap, de vars *doxa* inte innehåller en syn på forskningen som auktoritet, är kritikernas viktigaste argument helt irrelevanta för frågan.

Hur är det då med Eriksons erfarenheter, varför räcker de inte för att visa att DISA-modellen är bra för att förklara mänskligt beteende? Anledningen till att Eriksons erfarenheter är otillräckliga är för att det i hans bedömning finns en överhängande risk för att han ser det han vill se, vilket är fenomenet som brukar kallas för *konfirmeringsbias*.⁹⁵ Konfirmeringsbias innebär att man tolkar sina observationer utifrån vad man förväntar sig att se. När Erikson, som är övertygad om att DISA-modellen är en bra modell för att förklara mänskligt beteende, träffar en person som är väldigt mån om att allting ska ha en specifik plats tänker han utifrån modellen att den här personen är blå. När han sedan kommit fram till att personen är blå börjar han lägga märke till en mängd andra saker som visar att personen är blå. Samtidigt slutar han lägga märke till saker som skulle kunna tyda på att personen inte alls är blå egentligen. Den slutliga bedömningen blir inte garanterat att personen är blå, men det kommer att krävas mycket motbevis för att rucka på den initiala bedömningen. På samma sätt blir det när Erikson utvärderar själva modellen. Han kommer till ett sammanhang där han föreläser om modellen och lägger märke till att många känner igen sig i den och blir övertygade om att den stämmer. Han kanske möter viss kritik för modellen, men han lägger märke till att vissa av kritikerna ändrar sin uppfattning. Det han sannolikt kommer lägga mindre märke till är de människor som inte ändrar uppfattning, som trots att de har funderat mycket på modellen inte blir övertygade. Dessa människor söker inte upp Erikson för att berätta hur bra modellen egentligen var, och eftersom Erikson inte heller söker upp dessa människor får han aldrig reda på att det finns saker som talar emot hans uppfattning om att modellen fungerar.

Sättet på vilket man motverkar den här typen av självförstärkande uppfattningar är genom vetenskaplig undersökning. Även forskare är förvisso offer för den typ av kognitiva bias som alla personer dras med, men i forskningsvärlden finns det både de som försöker visa att en viss teori stämmer och de som försöker motbevisa den. Helhetsresultatet blir säkrare kunskap än vad någon enskild person kan uppnå genom sin erfarenhet.

⁹⁵ "Konfirmeringsbias", VoF, hämtad 19/3 2021, <https://www.vof.se/skepdic/konfirmeringsbias/>

För personer som inte förstår vetenskap framstår sannolikt inte riskerna med att grunda sina uppfattningar på personlig erfarenhet som så stora. Vikten av att ha vetenskapligt stöd för det man tror är inte heller så stor. För sådana personer framstår Eriksons kritiker, precis som Erikson också försöker måla upp dem, sannolikt som elitistiska och otrevliga. Eftersom Eriksons kritiker aldrig förklarar varför det är viktigt med vetenskaplighet, detta verkar som sagt ses som självklart, kommer kritiken te sig ogrundad och väldigt hård. För den delen av befolkningen som inte förstår sig på vetenskap kan kritiken vara alienerande. Samtidigt är det rimligtvis denna del av befolkningen som kritikerna helst skulle behöva övertyga.

Här finns också den mer generella lärdom jag tror att man kan dra från debatten om *Omgiven av idioter* och Thomas Erikson. Lärdomen är att det i debatten mot pseudovetenskap inte bara är viktigt att visa att den pseudovetenskapliga teorin saknar vetenskapligt stöd. Det är också minst lika viktigt att förklara varför vetenskaplighet är av betydelse. Det senare är nämligen en förutsättning för att vissa delar av publiken ska kunna ta till sig det förstnämnda.

När det kommer till den tidigare forskningen verkar det inte som att Erikson och hans argumentation riktigt faller in under någon av de föreslagna modellerna. Derksens bygger som sagt på att företrädaren för den pseudovetenskapliga teorin försöker framstå som vetenskaplig.⁹⁶ I och med Eriksons avståndstagande till att DISA-modellen skulle vara vetenskaplig verkar det dock som att Derksens modell inte blir särskilt applicerbar. Eventuellt skulle man kunna säga att Erikson passade in på ett par av kriterierna, kanske särskilt det första och det tredje, innan det att han utsattes för kritik. Eftersom Erikson tagit avstånd från sina påståenden om att DISA-modellen skulle vara vetenskaplig, men inte tagit avstånd från DISA-modellen, verkar det dock som att hans huvudsakliga argumentation inte bygger på något anspråk på vetenskaplighet. Detta borde också innebära att Derksens modell inte på ett träffande sätt beskriver det som händer i Eriksons försvar av DISA-modellen.

Eriksons kritiker har i sin tur gjort det som Schmid och Betsch förespråkat när de tydligt framhärdat vad vetenskapen säger om frågan och samtidigt bemött Eriksons argument för att DISA-modellen är bra.

⁹⁶ Derksen, "The seven sins of pseudoscience."

Carrolls retoriska strategier är inte heller något som Erikson verkar använda sig av i särskilt stor utsträckning. Man kan kanske tolka hans upprepningar av att DISA-modellen är en modell bland många som en variant av den tredje strategin som bygger på att försöka visa på falsk oenighet inom forskningsfältet. Det verkar dock inte som en typisk användning av den strategin då Erikson inte pekar ut någon nu aktiv forskare som förespråkar DISA-modellen som exempel på att det finns oenighet inom fältet. Även Eriksons uppmaning om att han vill ”uppmuntra människor att tänka själva”⁹⁷ skulle kunna förstås utifrån Carroll som ett exempel på den femte strategin som bygger på att poängtera individuell frihet. Carrolls modell är dock framförallt uppbyggd för att beskriva hur olika rörelser och individer gör för att ifrågasätta vetenskapens positioner i olika frågor, så kallad ”denialism”.⁹⁸ Eriksons strategi verkar inte riktigt bygga på att ifrågasätta någon specifik ståndpunkt som vetenskapsföreträdare framlägger, snarare ifrågasätter han värdet av vetenskap som så.

Det verkar alltså inte som att någon av modellerna riktigt täcker Eriksons retoriska strategier, som alltså bygger på att lyfta personliga anekdoter som bevismedel och att ifrågasätta värdet av forskning. Eventuellt är detta ett tecken på att Erikson avviker från hur företrädare för pseudovetenskapliga teorier vanligtvis gör för att förespråka sin teori. Det skulle också kunna vara så att Eriksons strategier är ett exempel på en ny typ av pseudovetenskaplig argumentation. Utifrån denna analys går det inte att ge ett svar på om något av dessa påståenden stämmer eller inte. Mina personliga observationer kring vaccinnmotståndsrörelsen säger mig att det även där förekommer en ganska stor mängd personliga erfarenheter och anekdoter som bevismedel, varför jag tror att det skulle kunna röra sig om ett mer generellt fenomen med Eriksons strategier. Jag skulle därför vilja lyfta detta som ett föremål för vidare undersökning och uppmuntra till mer forskning på ämnet.

⁹⁷ Erikson, ”Jag vill uppmuntra folk att tänka själva.”

⁹⁸ Carroll, ”The denialist playbook.”

Käll- och litteraturförteckning

Källor:

- Andersson, Alexandra. "Psykologernas kritik mot 'Omgiven av idioter.'" *Expressen*, 29/7 2018.
- Discanals, "DISC är ett personlighetstest som beskrivs med färger." Hämtad 19/3 2021, <https://discanals.com/personlighetstest-farger>
- Erikson, Thomas. "Jag vill uppmuntra folk att tänka själva." *Expressen*, 20/12, 2019.
- Erikson, Thomas. "Med anledning av publicering i magasinet Filter 17 Juli 2018." *Surroundedbyidiots*, hämtad 19/3 2021, <https://www.surroundedbyidiots.com/sv/2018/med-anledning-av-publicering-i-magasinet-filter-2018/>
- Erikson, Thomas. *Omgiven av idioter*. Stockholm: Månocket, 2018.
- Fondberg, Robin, Magnus Lindwall och Dan Katz. "Låt er inte vilseledas av Thomas Erikson." *Expressen*, 27/12, 2019.
- Institutet för Personlig Utveckling, "Våra verktyg." hämtad 19/3 2021, <https://www.ipu1973.se/index.1055-1.html>
- Katz, Dan. "Om 2018 års pris till 'årets förvillare'." *Folkvett*, 2019:1.
- Katz, Dan, Magnus Lindwall och Robin Fondberg. "Din skatt har slösats på ovetenskaplig smörja." *Expressen*, 18/12, 2019.
- Lindh, Kristina. "Omgiven av ovetenskapliga teorier." *Svenska Dagbladet Kultur*, 26/4, 2020.
- Magnusson, Lisa. "Omgiven av idioter som tror på personlighetstester." *Dagens Nyheter*, 13/11, 2018.
- Mosskin, Jonas. "Ovetenskapliga färgläror leder till svartvitt tänkande." *Dagens Nyheter*, 27/12, 2018.
- Nationalencyklopedin, "Populärvetenskap." Hämtad 10/4 2021, <https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/1%C3%A5ng/popul%C3%A4rvetenskap>
- Nordlund, Linda. "Varför rekryteras av idioter?" *Expressen*, 4/1, 2019.
- Pollnow, Madelene. "Omgiven av idioti." *Filter*, 16/7, 2018.
- Surroundedbyidiots, "Books." Hämtad 12/4 2021, <https://www.surroundedbyidiots.com/en/books/>
- Vetenskap och folkbildning, "Årets förvillare 2018." Hämtad 19/3 2021, <https://www.vof.se/utmarkelser/tidigare-utmarkelser/arets-forvillare-2018/>
- Vetenskap och Folkbildning, "Årets förvillare 2019." Hämtad 19/3 2021,

<https://www.vof.se/utmarkelser/tidigare-utmarkelser/arets-forvillare-2019/>
Vetenskap och Folkbildning, ”Konfirmeringsbias.” Hämtad 19/3, 2021,
<https://www.vof.se/skepdc/konfirmeringsbias/>

Litteratur:

- Carroll, Sean B. “The Denialist Playbook.” *Scientific American*, 8/11, 2020.
- Derksen A. A. 1993. “The Seven Sins of Pseudo-Science.” *Journal for General Philosophy of Science* 24(1): 17–42.
- Eemeren, Frans van, Rob Grootendorst och Arnolda Francisca Snoeck Henkemans. *Argumentation : Analysis, Evaluation, Presentation*. Mahwah: L. Erlbaum Associates, 2002.
- Hietanen, Mika, ”Argumentationsanalys för retoriker”, i *Retorisk kritik*, red. O. Fischer, P. Mehrens, J. Viklund, Ödåkra: Retorikförlaget 2014, s. 35-51.
- Hotez, Peter J. 2021. “Anti-Science Kills: From Soviet Embrace of Pseudoscience to Accelerated Attacks on US Biomedicine.” *PLoS Biology* 19(1).
- Mottus, Réne, ”Five-Factor Theory and personality development,” i *Personality Development Across the Lifespan*, red. Jule Specht (London: Academic Press, 2017) s. 85-100.
- Ormel, Johan, Michael VonKorff, Bertus F. Jeronimus och Harriëtte Riese, ”Set-point theory and personality development: Reconciliation of a paradox,” i *Personality Development Across the Lifespan*, red. Jule Specht (London: Academic Press, 2017) s. 117-137.
- Schmid, P. och C. Betsch. 2021. “Effective Strategies for Rebutting Science Denialism in Public Discussions.” *Nature Human Behaviour* 3(9): 931–39.